

Biskup povedal: Táto huslistka a jej deti nesmú zahynúť Erika Brániková prežila detstvo plné strachu.

Ako dieťa zažila boj o život – s mamou, známou huslistkou, a bratom sa museli doslovne skrývať pred nacistami. Po vojne jej zasa hádzali pod nohy poľená komunisti, najprv pre "buržoázy" pôvod a potom pre emigráciu exmanžela, syna a brata, účastníka SNP. Erika Brániková, rod. Tyrolerová, sa narodila v Banskej Bystrici 20. júla 1931 ako druhé dieťa advokáta Emila Tyrolera a Magdy Tyrolerovej, významnej huslistky. Okrem dcéry Eriky mali Tyrolerovci ešte o päť rokov staršieho syna Karola. Erikini rodičia neboli veriaci a náboženské zvyklosti prísne nedodržiavali.

Vzali im domy aj nábytok

Erika vyrastala v dobe silnejúcich protizidovských opatrení. Napriek tomu, že bola ešte malým dievčaťom, utkveli jej v pamäti niektoré dotyky antisemitizmu. Už jedno z prvých protizidovských nariadení poznačilo ich rodinu.

Jej otcovi, ktorý vykonával advokátsku prax, kanceláriu zavreli a znemožnili mu ďalej praktizovať advokátsku činnosť.

Zatknutie a odvedenie viacerých židovských občanov sa Erike tiež vrylo do detskej pamäti. Nemohla zabudnúť, ako im zobrali celý majetok; dva domy vrátane zariadenia.

Erika navštevovala židovskú ľudovú školu, no kvôli protizidovskému orientovanému politickému smerovaniu preventívne prestúpila na katolícku školu.

Napriek postupujúcim nedemokratickým krokom zo strany štátnej moci po vyhlásení autonómie Slovenska v roku 1938 Erika na detstvo spomína ako šťastné až do ôsmeho roku svojho života, t.j. do roku 1939, keď toto idyllické obdobie prerušila smrť otca.

Po smrti otca začala Erikina matka intenzívne bojovať o záchranu svojich detí. Celá rodina študovala katechizmus katolíckej cirkvi a následne, z pochopiteľných dôvodov, konvertovali po vyhlásení Slovenského štátu na rímskokatolícku vieru.

Konvertovanie Erikinej matke pomohli vybaviť vrcholní predstavitelia cirkvi, menovite biskup Andrej Škrábik či kňaz Alexander Vajcík, ktorí mali vyhlásiť: "Táto huslistka a jej deti nesmú zahynúť."

Zo Židovky kláštorňa chovanka

Magda Tyrolerová sa po smrti manžela zamestnala v Bratislave ako huslistka orchestra Slovenského rozhlasu.

Ich bezpečný prevoz z Banskej Bystrice do hlavného mesta v pohutých časoch pomáhal uskutočniť banskobystrickí katolícki kňazi, ale aj organista Ján Gajdoš.

V Bratislave Erika žila v kláštore uršulínok spolu s viacerými židovskými deťmi. Tieto deti nakoniec odviekli do koncentračných táborov, ale ako zázrakom, Erika v čase, keď deti deportovali, nebola prítomná v kláštore.

Na podrobné okolnosti si nepamätá, keďže bola ešte dieťa. Spomína si však, že niektoré z týchto detí tábor prežili a po vojne sa vrátili domov.

V kláštore žila Erika sama, brat bol ukryvaný u jezuitov v Banskej Bystrici. Pravidelne ju navštevovala matka, ktorá žila v podnámpe, ale iba do momentu, keď vyšiel o jej židovskom pôvode článok v novinách.

Následne jej majitelia bytu odmietali ďalej poskytovať podnámou zo strachu pred štátnou mocou. Opäť zasiahol rehoľný rád uršulínok, ktorý mal na Hlbokej ulici hospodárstvo, kde ju nechali bývať. Prežiť v Slovenskom štáte Erikinej rodine pomáhal aj rozhlasový pracovník a protifašistický bojovník Ján Balada.

Pani Magdu Tyrolerovú vždy včas varoval, keď mala do rozhlasu prísť kontrola či razia.

Život na fare v Motyčkách, život plný strachu

V čase vypuknutia Slovenského národného povstania už Erikina rodina opäť žila v Banskej Bystrici.

Erikina matka sa znovu vydala, vzala si vdovca Huga Hradského, ktorý mal trojročnú dcéru Annu a pracoval ako lekárnik.

Erikini starší brat Karol, vtedy 17-ročný, sa pridal k jednej z partizánskych skupín a až do oslobodenia pôsobil v SNP. Spolupracoval aj so známym hercom Andrejom Bagarom a pomáhal pri fungovaní Slobodného slovenského vysielateľa. Erikina matka ako profesionálna huslistka dokonca v Slobodnom vysielaní vystupovala.

Slobodný život bez strachu však Erike nezaručila ani Banská Bystrica. V dňoch pred potlačením Povstania rodinu varovala známa, ale mesto okamžite opustili. Na zbalenie nevyhnutných vecí mali asi hodinu času. Pani vybavila dodávku pre Erikinu rodinu a aj pre iných Židov.

Vydali sa smerom na Staré Hory až do dediny Motyčky. Na miestnej fare pristavili auto a opýtali sa vtedajšieho kňaza Jána Kalinu, či by u neho mohli ostať. Bez slova súhlasil.

Okrem nich sa tam skrývalo viacero Židov. Život na fare sa niesol v znamení permanentného strachu o objavenie úkrytu, strachu o holý život: „Najhoršie bolo, keď nás tam komandá hľadali, my sme ich počuli cez stenu, ako vykríkujú, a museli sme byť ticho, moja nevlastná sestrička mala len 3 roky. Bolo to obdobie plné strachu, nesmeli sme sa nikde ukázať. Ale všetko sme mali.“

Napriek všetkým dostupným bezpečnostným opatreniam nacistické jednotky úkryt židovských rodín objavili.

Od istej smrti ich zachránil spomínaný kňaz, ktorý vyhlásil, že ak zastrelia týchto Židov, nech zastrelia aj jeho. Napriek svojim zvyklostiam vtedy vojaci faru v Motyčkách opustili a od farára si údajne zobrali len kravu.

Ako na svetlé momenty života na fare Erika spomína na sväté omše, ktorých sa zúčastňovali. Erikini otčim bol veriaci Žid a obrady rímskokatolíckej cirkvi nepoznal. Erika mu ako kláštorňa chovanka všetko vysvetľovala. Tesne pred oslobodením na faru v Motyčkách opäť vtrhli ozbrojení vojaci a chceli peniaze, no tie obyvatelia farnosti nemali. Zobrali im teda šperky, hodinky a iné cennosti a odišli.

Po oslobodení sa Erika s rodinou vrátili do Banskej Bystrice, kde začali nový život. Celkovo ukrývaní na fare v Motyčkách žili od októbra 1944 do oslobodenia v apríli 1945.

Gymnaziálne roky a štúdium na vysokej škole

Po návrate z Motyčiek musela Erika dokončiť terciu (tretí ročník na osemročnom gymnáziu) za dva mesiace, aby dobehla svojich rovesníkov. Z Banskej Bystrice sa v roku 1949 opäť presťahovali do Bratislavy.

Erikina matka sa prihlásila na konkurz do vznikajúcej Slovenskej filharmónie. Podľa slov pamätníčky členovia komisie Alexander Moyzes aj Ján Cikker plakali, keď ju počuli hrať, a vyhlásili, že ju potrebujú ako soľ.

Zároveň to bol posledný rok Erikinho gymnaziálneho štúdia. Maturitu tak už absolvovala v Bratislave. Po úspešnom ukončení gymnázia sa Erika rozhodla ísť študovať na Vysokú školu ekonomickú v Bratislave.

„Po maturite som sa prihlásila na Ekonomickú univerzitu. Nechceli ma prijať, lebo som mala takzvaný buržoázy pôvod. Trikrát ma na prijímačkách poslali von z miestnosti, ja som tam čakala, potom som povedala, že môj brat bol partizán, a oni, že tak dobre, že môžem študovať na vysokej škole.“

Vysokoškolské štúdium sa nieslo v znamení ideologickej propagandy komunistického režimu. V učebných osnovách mali množstvo hodín marxizmu-leninizmu, socialistické hospodárstvo, štúdium päťročných plánov a podobne. Na kvalitu štúdia sa však pamätníčka nestožuje. Už počas štúdia sa Erika zamestnala ako redaktorka vo vydavateľstve Obzor ako redaktorka a ešte pred promóciou v roku 1954 sa vydala za Juraja Bránika.

Osobný život

Ani v osobnom živote to Erika nemala ľahké. Manželstvo stroskotalo, exmanželova matka nebola spokojná so sobášom a Erike strpčovala život natoľko, že v štvrtom mesiaci tehotenstva odišla bývať naspäť k rodičom. Syna Emila vychovala sama.

Syn odmietol študovať na gymnáziu. Trval na tom, že pôjde na učňovku napriek tomu, že bol nadpriemerne inteligentný.

Medzitým sa Erikini exmanžel znovu oženil a legálne vystaľoval do západného Nemecka. Erika videla, že vo vtedajšom socialistickom Československu jej syn nemá budúcnosť, preto mu umožnila v roku 1971 odcestovať za otcom a žiť v Nemecku.

Syn neskôr promoval za lekára a stal sa významným psychiatrom v Hamburgu. Žiaľ, zomrel na infarkt ako mladý, 56-ročný. Erika ako matka veľmi ťažko znášala odchod svojho syna a bolesť z jeho smrti si nosí v sebe dodnes.

Práca vo vydavateľstve Obzor

Za normalizácie Erika pracovala ako redaktorka vo Vydavateľstve politickej literatúry, ktoré sa neskôr premenovalo na vydavateľstvo Osveta a nakoniec dostalo názov Obzor, kde bola združená knižná redakcia aj redakcia periodik.

Okolo roku 1980 sa tu vydávalo asi 100 knižných titulov ročne, 47 časopisov zo všetkých oblastí a dva denníky.

V tomto vydavateľstve Erika pracovala najskôr ako redaktorka, neskôr ako zodpovedná redaktorka. Aktívne ovládala nemecký, maďarský a ruský jazyk, pasívne anglický a francúzsky jazyk. Vo vydavateľstve pracovala v jednej miestnosti aj s Vierou Husákovou, druhou manželkou Gustáva Husáka, s ktorou mala priateľský vzťah.

Pod jej redaktorským dohľadom vyšli napríklad aj knihy od Ericha Fromma. Popri práci redaktorky sa Erika venovala aj prekladu kníh. Prekladala z nemeckého, ruského aj maďarského jazyka: od detektívok, cestopisov cez vedecko-populárnu literatúru až po encyklopédie.

Pád režimu

Sviečková manifestácia v marci 1988 bola pre Eriku významnou udalosťou boja proti neslobodnému režimu. Na manifestácii sa zúčastnila cestou na svoj pravidelný každotýždenný koncert Slovenskej filharmónie v Redute. Pamätá si, že v ten deň husto pršalo a bolo tam veľa policajných áut.

Aj udalosti Novembra Erika prežívala veľmi intenzívne a zúčastnila sa takmer každého zhromaždenia, ktoré bolo zorganizované. Slobodu, ktorú dnes máme, považuje za to najcennejšie a dúfa, že zločiny páchané extrémistami sa nikdy nezopakujú. V súčasnosti žije v Bratislave v domove pre seniorov Ohel David.

Zdroj:

<https://domov.sme.sk/c/22391876/biskup-povedal-tato-huslistka-a-jej-deti-nesmu-zahynut.html>

<https://www.pametnaroda.cz/sk/brankova-tyrolerova-erika-20190916-0>